Inhoud

7 Kaarten & plattegronden
9 Woord vooraf

1 **11 Kennismaken met Java, Bali, Lombok en Sumatra**
12 Grootste archipel ter wereld
12 Ring van vuur
14 Vulkanen en kustvlakten
17 Tropisch moessonklimaat
18 Gevarieerde planten- en dierenwereld
23 Nationale parken en natuurreservaten
24 Bevolking
29 Bahasa Indonesia, de eenheidstaal
32 Bestuur
34 Land in ontwikkeling
39 Samenleving
45 Gewoonten en omgangsvormen
46 Pittige keuken

2 **51 Geschiedenis**
52 Vroegste geschiedenis
52 Eerste hindoe-boeddhistische koninkrijken
55 Rijk van Majapahit
56 Komst van de islam
58 Vereenigde Oost-Indische Compagnie
62 Nederlands-Indië
67 Japanse bezetting
68 Strijd om de onafhankelijkheid
69 Indonesië onder Soekarno (1950–1965)
72 Orde Baru van president Soeharto (1965–1998)
74 Hervorming en democratisering (1998-nu)

3 **77 Godsdienst, kunst en cultuur van Java**
78 Islam als gemeenschappelijke religie
82 Traditionele hindoe-Javaanse cultuur
87 Wajang
88 Muziek: van gamelan tot dangdut
91 Dans
92 Batik

4 **95 Jakarta**
96 Snelle ontwikkeling
96 Van Sunda Kelapa tot Jakarta
102 Stadsindeling
104 Jakarta Pusat (centrum)
109 Kota, Sunda Kelapa en Glodok
115 Zuiden
119 Kepulauan Seribu, de 'Duizend Eilanden'

5 **125 West-Java**
126 Sundanese cultuur
126 Banten, Carita en het Ujung Kulon Nationaal Park
129 Bogor en de Puncak Pas
135 Bandung en omgeving
143 Van Bandung naar Pangandaran
146 Pangandaran

6 **155 Midden-Java**
156 Van Pangandaran naar Wonosobo
156 Dieng Plateau
158 Borobudur

161 Yogyakarta
170 Tempels van Prambanan
173 Surakarta (Solo)
179 Noordkust

7 189 Oost-Java
190 Surabaya
192 Malang
197 Vulkaan Bromo en Tengger-Semeru Nationaal Park
200 Kalibaru en de nationale parken van Oost-Java

8 207 Godsdienst, kunst en cultuur van Bali
208 Agama Hindu Bali – een unieke religie
212 Hechte cultuur en samenleving
216 Uiteenlopende kunstuitingen

9 225 Denpasar en het zuiden
226 Hoofdstad Denpasar
228 Zuidwestkust: Kuta, Legian, Seminyak, Jimbaran en Ulu Watu
231 Zuidoostkust: Sanur, Nusa Dua en de eilanden voor de kust

10 241 Districten Gianyar en Tabanan
242 Ubud
248 Omgeving van Ubud
254 District Tabanan

11 263 Oosten van Bali
264 District Klungkung
267 District Bangli
270 District Karangasem

12 285 Noord-Bali
286 Singaraja
288 Lovina
290 Pemuteran en Bali Barat Nationaal Park
292 Munduk

13 297 Lombok
298 Bevolking, godsdienst en geschiedenis
301 Ampenan, Mataram en Cakranegara
304 Van Mataram naar Tetebatu
307 Van Mataram naar Kuta
310 Noorden en vulkaan Rinjani
313 Senggigi
315 Gili-eilanden

14 323 Geschiedenis en cultuur van Noord- en West-Sumatra
324 Korte geschiedenis
328 Cultuur van de Bataks
333 Minangkabau: de vrouw centraal

15 339 Provincie Noord-Sumatra
340 Medan
347 De orang-oetans van Bukit Lawang
351 Tangkahan
352 Berastagi
355 Van Berastagi naar het Tobameer
357 Samosir en het Tobameer

16 367 Provincie West-Sumatra
368 Bukittinggi
374 Rond Bukittinggi
379 Padang
383 Omgeving van Padang
384 Mentawai-eilanden

i 390 Algemene informatie

r 406 Register

Woord vooraf

Indonesië is een bijzondere bestemming, zeker voor Nederlandse reizigers. Dat hangt samen met de historische banden tussen Holland en de 'gordel van smaragd'. Al in 1596 gingen de eerste schepen van de Compagnie van Verre, de voorloper van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie, voor de kust van Banten in het westen van Java voor anker. De Hollanders werden aangetrokken door de specerijenhandel. Hoewel de eerste expeditie een groot fiasco werd, keerden de Hollanders spoedig naar de archipel terug en zouden er 350 jaar blijven. Na de Japanse capitulatie in 1945 riep Indonesië de onafhankelijkheid uit. Na vier jaar en twee politionele acties legde Nederland zich bij het onvermijdelijke neer. De banden werden verbroken, maar de belangstelling in Nederland voor de voormalige kolonie is gebleven.

In deze reisgids staan de eilanden Java, Bali, Lombok en de provincies Noord- en West-Sumatra centraal. Ze bieden een groot en gevarieerd aantal bezienswaardigheden. Zo kun je er een van de beroemdste boeddhistische monumenten ter wereld bezoeken, een hindoetempel in zee verkennen, een Balinese dans- of wajangvoorstelling bijwonen, vulkanen beklimmen, orang-oetans in de jungle observeren of een duik nemen in de tropenzee. Een bijzondere ervaring is een verblijf op een koffie- of specerijenplantage. De contrasten zijn groot. Op Java zijn drukke en vervuilde miljoenensteden, maar ook vissersdorpjes waar de bevolking de vis nog met netten vanaf het strand binnenhaalt en desa's waar boeren rijst verbouwen op groene sawa's met op de achtergrond rokende vulkanen.
De vier eilanden zijn in menig opzicht tegenpolen. Java is het dichtbevolkte culturele en economische centrum van het land, met het grootste aantal inwoners, die bijna allemaal moslim zijn. Bali is een buitenbeentje, met een door het hindoeïsme geïnspireerde cultuur die sterk verschilt van de rest van Indonesië. Lombok wordt voornamelijk bewoond door Sasaks, de oorspronkelijke bevolking die voor een deel nog een vorm van de islam aanhangt die alleen op dit eiland voorkomt. Noord-Sumatra is het woongebied van de overwegend christelijke Bataks, terwijl in West-Sumatra de islamitische Minangkabau het beeld bepalen.

Leon Peterse en Joke Petri

West-Java

Voor veel reizigers is West-Java voornamelijk een doorgangsgebied op de route van Jakarta naar Yogyakarta en de bezienswaardigheden van Midden-Java. Wie niet al te krap in de tijd zit, kan beduidend meer uit het westen halen, inclusief een bezoek aan de provincie Banten. De badplaats Carita biedt niet alleen zand, zon en zee, maar ook de mogelijkheid om een boottocht te maken naar het eiland Krakatau, waar aan het eind van de 19de eeuw een van de zwaarste vulkaanuitbarstingen uit de wereldgeschiedenis plaatsvond. In Carita kun je ook een tour boeken naar het afgelegen Ujung Kulon Nationaal Park, het domein van de zeldzame Javaanse neushoorn.
De route van Jakarta naar Bandung voert langs de botanische tuinen van Bogor, het vroegere Buitenzorg, en de theeplantages op de Puncak Pas. In de buurt van Bandung ligt de Tangkuban Prahu, een vulkaan met een krater in de vorm van een omgekeerde prauw. Bij het vissersdorpje Pangandaran aan de zuidkust vind je niet alleen een aangenaam strand, maar ook een fraaie kloof en een van de laatste resten tropisch regenwoud van Java.

< Rijstterrassen op West-Java.

SUNDANESE CULTUUR

West-Java of Jawa Barat is een zelfstandige provincie. Met een oppervlakte van 34.700 km² is het gebied bijna net zo groot als Nederland en met 40 miljoen mensen is het ook de provincie met het hoogste aantal inwoners – een van de dichtstbevolkte regio's van het land. Bandung is de hoofdstad van de provincie, die is onderverdeeld in 16 regentschappen en 9 stadsgemeenten. Het centrale, vulkanische bergland loopt naar het noorden af naar een brede laagvlakte en naar het zuiden naar een smallere kustvlakte. In de hogere delen van het bergland worden thee en koffie verbouwd. Het landschap doet nog tamelijk groen aan, maar door de grote bevolkingsdichtheid is veel natuurschoon verloren gegaan. De mooiste stukjes natuur vind je in nationale parken en in het bergland van de Preanger (Parahyangan), de 'Woonplaats van de goden'.

De provincie West-Java heeft een eigen taal en cultuur ontwikkeld die sterk verschilt van de rest van het eiland. Naast het Bahasa Indonesia spreekt de bevolking Sundanees. De meerderheid van de inwoners volgt de orthodoxe vorm van de islam en wijst vermenging met hindoe-Javaanse elementen af. Kenmerkende Sundanese kunstuitingen zijn *angklung* (muziek die wordt gemaakt met instrumenten van bamboe), *gamelan degung* (gamelan waarbij men gebruikmaakt van een set hangende gongs of *degung*), *wajang golek* (poppenspel met rondhouten poppen) en *Tari Merak*, 'Dans van de Pauw', genoemd naar de sierlijke bewegingen van de danseres.

BANTEN, CARITA EN HET UJUNG KULON NATIONAAL PARK

Banten en de bestemmingen aan de westkust zijn bereikbaar vanuit Jakarta via de tolweg naar Serang. Vanuit deze plaats gaan goede wegen naar het noorden en westen.

Oud-Banten (Bantam)

Het plaatsje Banten aan de noordkust was onder de naam Bantam in de 16de eeuw een vooraanstaande havenstad en een van de belangrijkste handelscentra van Azië. Uit China en de Arabische wereld kwamen kooplieden naar de stad om er te handelen in peper en andere specerijen. Ook de Engelsen en de Hollanders zetten hier voor het eerst voet op Indonesische bodem. Onder sultan Agung (1651–1683) bereikte het sultanaat het toppunt van zijn macht, om daarna door interne verdeeldheid ten onder te gaan. In 1683 zette de VOC er een vazal op de troon en bouwde er een fort.

Banten is nu een onbeduidend stadje. Van internationale handel is nauwelijks meer sprake en van de vroegere glorie is weinig meer over. In 2000 is de regio Banten losgekoppeld van West-Java en vormt nu een zelfstandige provincie.

Bezienswaardigheden

De meeste bezienswaardigheden liggen rond het met gras bedekte plein, de *alun-alun*. Hier vind je de fundamenten en resten van muren van **Surosowan**, het 16de-eeuwse paleis van sultan Hasanuddin dat in 1808 door gouverneur-generaal Daendels met de grond gelijk werd gemaakt.

Aan de noordkant van het plein en herkenbaar aan het gelaagde dak en de witte minaret staat de **Mesjid Agung** of Grote Moskee uit het midden van de 16de eeuw. De moskee werd gebouwd door sultan Maulana Yusuf naar een ontwerp van de Hollander Hendrick Cardeel, die zich had bekeerd tot de islam en een vertrouweling van de sultan was. In het **Archeologisch Museum** zijn vondsten te zien uit de omgeving van de stad, waaronder keramiek en porselein uit China en Europa.

Sundanees meisje.

Van **Fort Speelwijk** in het noordwesten van de stad zijn alleen een wachttoren, een poort en muurresten bewaard gebleven. In de buurt van het fort staat de 18de-eeuwse Chinese tempel **Man De Yuan**, gewijd aan godin Guan Yin en bodhisattva Avalokiteshvara.

Pal voor de kust van Banten ligt het eilandje **Pulau Dua**, een vogelreservaat waar reigers, aalscholvers en in de zomermaanden trekvogels verblijven. Het eiland is vanuit de haven van Banten met een huurboot bereikbaar.

Stranden aan de westkust

Aan de westkust liggen enkele fraaie witte zandstranden. Doordeweeks is het er rustig, maar in het weekend komt een grote schare inwoners van Jakarta naar hier. Buitenlandse toeristen zie je er nauwelijks. Overnachten kun je in resorts in diverse prijsklassen.

Het vissersplaatsje **Anyer** ligt op de noordwestkust, aan Straat Sunda. Er zijn goede stranden, maar door de sterke stroming is de zee hier minder geschikt om te zwemmen. Bezienswaardig is de 50 m hoge vuurtoren die in 1885 in naam van prinses Wilhelmina werd gebouwd, ter nagedachtenis van de slachtoffers van de uitbarsting van de vulkaan Krakatau. De toren kan worden beklommen.

Een van de beste stranden ligt bij **Karang Bolong**, een rotsblok van lavasteen dat bij de eruptie van de Krakatau op het strand werd geslingerd, 10 km ten zuiden van Anyer.
Veruit het populairst is het strand van **Carita**, vanwege de betaalbare accommodatie en de mogelijkheid om er een tour te boeken naar de Krakatau en het Ujung Kulon Nationaal Park. Verder kun je er goed zwemmen, en resorts en reisorganisaties bieden duikarrangementen aan. In de buurt ligt het fraaie natuurreservaat **Hutan Wisata Carita**, met zijn heuvels en tropisch regenwoud een waar paradijs voor vogelaars.

Krakatau

Ongeveer halverwege Java en Sumatra – zo'n 50 km uit de kust – ligt de Krakatau, die door de dramatische eruptie van 1883 op slag de bekendste vulkaan ter wereld werd. Bij de uitbarsting verdween het grootste deel van de vulkaan en bleef er een diepe trechter in de zeebodem over. Door hernieuwde vulkanische activiteit ontstond in de jaren na 1927 een nieuwe vulkaan, die nog steeds groeit en inmiddels een hoogte van 190 m heeft bereikt. De Anak Krakatau, 'Kind van Krakatau', wordt omringd door drie andere eilanden die de restanten zijn van de oude vulkaan. Anak Krakatau is een bijzonder actieve vulkaan en het eiland wordt daarom niet bewoond.

> *KRAKATAU. Dagtochten per boot naar de Krakatau kunnen in Carita geregeld worden. Op Anak Krakatau kun je in ca. 1 uur over een hete bodem van lava en zwarte as naar de kraterrand lopen. Tijdens het regenseizoen (november–maart) is de zee te ruw voor een boottocht. De Krakatau kan alleen bezocht worden wanneer de vulkaan slaapt.*

Ujung Kulon Nationaal Park

Op de uiterste zuidwestpunt van Java ligt het Ujung Kulon Nationaal Park. Het 1206 km² grote park dat al sinds 1921 beschermd natuurgebied is, bestaat uit het schiereiland en de eilanden Pulau Peucang, Panaitan en Handeuleum. Ook de Krakatau maakt deel uit van het park. Vanwege zijn grote natuurlijke schoonheid en betekenis voor het milieu staat Ujung Kulon sinds 1991 op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO.
De begroeiing bestaat uit dicht tropisch regenwoud – het grootste laaglandregenwoud van Java –, moerassen en mangroven. Aan de kust vind je fraaie zandstranden en koraalrif. Het park is het domein van de laatste populatie in het wild levende Javaanse neushoorns. Er leven nog enkele tientallen van deze eenhoorns en de kans er een te zien is bijna nihil. De Javaanse tijger die hier vroeger huisde, is inmiddels uitgestorven. Tot de dieren die vaker waargenomen worden, behoren wilde zwijnen, bantengs (wilde buffels), krokodillen en varanen. Hertensoorten als de sambar en